

ZAGADNIENIE PRAWNE

Czy sformułowanie „sąd w dotychczasowym składzie” zawarte w przepisie art. 30 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247, z późn. zm.) oznacza sąd w składzie określonym przepisami obowiązującymi w momencie rozpoczęcia postępowania w danej instancji, czy też sąd w konkretnym składzie osobowym, wyznaczonym na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie wymienionej ustawy, który przystąpił do orzekania na rozprawie głównej przed dniem 1 lipca 2015 roku?

UZASADNIENIE

Układ procesowy w niniejszej sprawie przedstawiał się następująco.

W dniu 7 listopada 2014 r. w Sądzie Okręgowym w B. zarejestrowano sprawę z wniosku J. S. o zasądzenie od Skarbu Państwa zadośćuczynienia za niesłuszne tymczasowe aresztowanie, stosowane wobec niego w sprawie prowadzonej przez Sąd Rejonowy w B. pod sygn. akt [...].

W dniu 17 grudnia 2014 r. Sąd Okręgowy w B. wydał wyrok w I instancji, który następnie wyrokiem sądu odwoławczego – Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 17 kwietnia 2015 r. [...] został uchylony i sprawa została przekazana Sądowi Okręgowemu w B. do ponownego rozpoznania.

Akta postępowania zwrócono Sądowi Okręgowemu w B., gdzie w dniu 28 maja 2015 r. zarejestrowano sprawę pod nową sygnaturą. W dniu 15 czerwca 2015 r. wydane zostało zarządzenie o wyznaczeniu rozprawy głównej na dzień 16 września 2015 r., którym wyznaczono także imiennie skład sądu w postaci trzech sędziów zawodowych. Prowadzone w tym składzie rozprawy w dniach 16 września i 6 listopada 2015 r. zostały odroczone. Kolejny termin rozprawy w tym składzie

wyznaczono na dzień 8 kwietnia 2016 r., jednakże w dniu 15 marca 2016 r. na wniosek sędziego referenta powołującego się na poglądy prawne zawarte w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 lutego 2016 r., sygn. akt II AKa 12/16, przewodniczący wydziału wydał zarządzenie o wyznaczeniu do składu sądu rozpoznającego niniejszą sprawę w I instancji imiennie dwóch ławników. W składzie złożonym z jednego sędziego zawodowego (poprzednio wyznaczonego sędziego referenta) oraz dwóch nowo wyznaczonych ławników Sąd Okręgowy w B. procedował na rozprawach w dniach 8 i 21 kwietnia 2016 r., kiedy to wydał wyrok zasądzający w części wnioskowane zadośćuczynienie i oddalający wniosek w pozostałym zakresie.

Wyrok ten zaskarżył apelacją pełnomocnik wnioskodawcy podnosząc zarzuty błędów w ustaleniach faktycznych mających wpływ na treść orzeczenia, a skutkujących nieuwzględnieniem w znacznej części żądania wniosku. Ponadto zażalenie na rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów wniósł pełnomocnik Prezesa Sądu Okręgowego w B. jako organu uprawnionego do reprezentowania w tym postępowaniu Skarbu Państwa.

Sąd Apelacyjny w K. orzekając w niniejszej sprawie w instancji odwoławczej stwierdził, że przy rozpoznawaniu rzeczonych środków odwoławczych wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy.

Zagadnienie to dotyczy prawidłowego składu sądu rozstrzygającego w I instancji sprawę o zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie po wejściu w życie nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z dnia 25 października 2013 r., w sytuacji, gdy przed dniem 1 lipca 2015 r. rozpoczęło się postępowanie w tej instancji, jednakże nie rozpoczęła się jeszcze rozprawa główna przed tym sądem.

Kwestie intertemporalne w zakresie właściwości i składu sądu reguluje przepis art. 30 powołanej ustawy z dnia 25 października 2013 r., który stanowi, że jeżeli na podstawie niniejszej ustawy nastąpiła zmiana właściwości lub składu sądu, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji orzeka sąd dotychczas właściwy lub w dotychczasowym składzie. Zawarta w tym przepisie zasada petryfikacji składu sądu nie została sformułowana na tyle precyzyjnie, aby nie wywoływać wątpliwości interpretacyjnych, a to ze względu na fakt, że o ile dokładnie określono końcowy moment działania tej reguły („do czasu zakończenia postępowania w danej instancji”), to odstąpiono od wskazania momentu początkowego jej zastosowania, tj.

od kiedy zaczyna ona obowiązywać. W orzecznictwie sądowym oraz literaturze prawniczej przy wykładni znaczenia tego przepisu i zawartej w nim normy prawnej zarysowały się dwa przeciwstawne stanowiska.

Według pierwszego z nich reguła petryfikacji składu sądu określona przepisem art. 30 ustawy nowelizacyjnej z dnia 27 września 2013 r. działa od momentu rozpoczęcia postępowania w danej instancji. Pogląd taki wyraził Dariusz Świecki w opracowaniu: *Znowelizowany Kodeks postępowania karnego w pracy prokuratora i sędziego*. B. Augustyniak, D. Świecki (red.), M. Wąsek-Wiaderek: *Postępowanie odwoławcze, nadzwyczajne środki zaskarżenia, postępowanie po uprawomocnieniu się wyroku i postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych*, KSSiP, Kraków 2015, str. 16, wskazując, że stylistyka art. 30 cytowanej ustawy prowadzi do logicznego wniosku, że zakończenie postępowania powinno nastąpić w dotychczasowym składzie pod warunkiem, że w tej instancji postępowanie zostało rozpoczęte przed 1 lipca 2015 r., a decydujące znaczenie w omawianej kwestii intertemporalnej ma ustrojowe pojęcie „instancyjności”, do którego odwołuje się użyty w tym przepisie zwrot „w danej instancji”. Podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z dnia 26 stycznia 2016 r. (sygn. II AKa 295/15, LEX nr 1994424) stwierdzając, że w sprawach o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu, w których wszczęto postępowanie sądowe przed dniem 1 lipca 2015 r. i nie doszło do zakończenia tego postępowania w danej instancji, stosowanie przepisu art. 554 § 2 k.p.k. w brzmieniu wprowadzonym ustawą nowelizacyjną z dnia 27 września 2013 r., podlega wyłączeniu na podstawie art. 30 tej ustawy, zatem sprawy te podlegają rozpoznaniu w składzie trzech sędziów. Sąd ten w uzasadnieniu swego orzeczenia zwrócił uwagę, że ustawodawca nie uzależnił stosowania ustawy „starej” od stanu zaawansowania sprawy, tj. od tego, czy doszło w niej już do otwarcia przewodu sądowego, czy też nie, a omawiany przepis odwołuje się wyłącznie do stanu prawnego, tj. do zmiany normatywnej odmiennie niż dotychczas regulującej kwestię składu sądu w określonej kategorii spraw. W tych warunkach, zdaniem Sądu Apelacyjnego w Lublinie, okoliczność, że sąd danej instancji przystąpił do orzekania dopiero po dniu 1 lipca 2015 r. pozostaje bez znaczenia, a decyduje data wszczęcia postępowania sądowego w danej instancji oraz treść powołanego przepisu przejściowego – tj. art. 30 ustawy nowelizacyjnej z dnia 27 września 2013 r. w powiązaniu z normą art. 554 § 2 k.p.k. Analogicznie tę kwestię rozstrzygnął Sąd

Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 5 maja 2016 r. (sygn. II AKa 95/16, LEX nr 2052587) powołując się także na intencje ustawodawcy przedstawione w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy nowelizacyjnej (druk nr 870 Sejmu RP VII kadencji) i dochodząc do konstatacji, że także wówczas, gdy do rozpoznania sprawy na rozprawie dochodzi po 1 lipca 2015 r., skład sądu określają przepisy dotychczasowe, jeśli sprawa została wszczęta przed tą datą.

Pogląd odmienny wyraziła Maria Świetlicka w Komentarzu do przepisów przejściowych ustawy z dnia 27 września 2013 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2013.1247), LEX/el. 2015, wskazując w tezie 1 do art. 30 tejże ustawy, że przepis ten ma zastosowanie w sprawach, w których przed dniem 1 lipca 2015 r. rozpoczęto rozprawę główną w I instancji albo apelacyjną, a więc wywołano sprawę. Autorka powołała się przy tym na odniesienie się omawianego przepisu wyłącznie do postępowania sądowego, przez które należy rozumieć przeprowadzenie rozprawy głównej i wydanie orzeczenia, a zatem tok czynności procesowych od momentu określonego w art. 381 k.p.k. do momentu określonego w art. 418 k.p.k.

Zbliżone, jednak znacznie obszerniej uargumentowane stanowisko zaprezentował Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 17 lutego 2016 r. (sygn. II AKa 12/16, LEX nr 2023111, Biul. SA w Katowicach z 2016 r., nr 1, poz. 21) przyjmując, że w sprawach o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, wszczętych przed dniem 1 lipca 2015 r., w których zgodnie z poprzednim brzmieniem art. 554 § 2 k.p.k. sąd okręgowy orzekał wyrokiem na rozprawie w składzie trzech sędziów, warunkiem zachowania składu sądu wyznaczonego według dotychczasowych zasad jest rozpoczęcie przed tym dniem rozprawy. W tym judykacie odwołano się do reguł wykładni językowej w odniesieniu do zwrotu „w dotychczasowym składzie”, wskazano na wyjątkowy w stosunku do zasady z art. 27 ustawy nowelizacyjnej z dnia 27 września 2013 r. charakter normy z art. 30 wymienionej ustawy, która z tego względu nie powinna być interpretowana rozszerzająco, poddano drobiazgowej analizie sporne unormowanie przez pryzmat jego ratio legis oraz w świetle techniki ustawodawczej zastosowanej w tym przypadku, jak i przy poprzednich nowelizacjach wprowadzających zasadę stabilisatio fori. Szczegółowa argumentacja zaprezentowana została w rozbudowanym uzasadnieniu tego wyroku, który, jak już wspomniano, miał wpływ na

zmianę składu sądu procedującego w tej sprawie w toku postępowania pierwszoinstancyjnego.

Sąd Apelacyjny w K. orzekający w niniejszej sprawie dostrzega istotne argumenty przemawiające za przyjęciem zarówno pierwszego, jak i drugiego z zaprezentowanych stanowisk interpretacyjnych. Jednocześnie w stosunku do pierwszej grupy przytoczonych poglądów wskazać można na brak pełniejszego odniesienia się do wykładni językowej przy dekodowaniu normy prawnej zawartej w art. 30 ustawy nowelizacyjnej. Z kolei pogląd zaprezentowany przez Sąd Apelacyjny w Katowicach w cytowanym wyroku z dnia 17 lutego 2016 r. prowadzić może do pewnej niespójności w odczytywaniu całości normy prawnej zawartej w art. 30 ustawy nowelizacyjnej z dnia 27 września 2013 r., gdyż nie ulega wątpliwości, że w zakresie ustanowionej tym przepisem petryfikacji właściwości sądu nie będzie miało znaczenia, czy sąd „dotychczas właściwy” przystąpił do orzekania na rozprawie głównej, a zatem w ramach tego samego przepisu przejściowego odmienne rodzajowo kryteria (raz odnoszące się wyłącznie do obowiązującego poprzednio stanu prawnego, a w drugim przypadku bazujące na poprzednim stanie prawnym oraz należącym do tzw. kinetyki procesu fakcie rozpoczęcia rozprawy głównej w danym składzie) miałyby znajdować zastosowanie do reguł petryfikujących dotychczasową właściwość i dotychczasowy skład sądu. Ponadto odczytywanie, jak to uczynił Sąd Apelacyjny w Katowicach w cytowanym wyroku z dnia 17 lutego 2016 r. zwrotu „w dotychczasowym składzie” jako odnoszącego się do konkretnego, wyznaczonego imiennie składu osobowego sądu, a nie do struktury składu sądu, mogłoby wywoływać sygnalizowane w uzasadnieniu tego judykatu konsekwencje w postaci konieczności zmiany składu sądu z tzw. zawodowego na tzw. ławniczy w razie spowodowanej np. wypadkiem losowym niemożności uczestniczenia jednego z sędziów zawodowych w dalszej części procesu, co, jak się wydaje, stoi w opozycji do ratio legis przepisu mającego wprowadzać zasadę stabilizacji składu sądu mimo zmiany normatywnej w tym zakresie.

Z tych względów Sąd Apelacyjny w K. orzekający w niniejszej sprawie stwierdził, że wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, dotyczące tego, czy reguła petryfikacji składu sądu określona przepisem art. 30 ustawy nowelizacyjnej z dnia 27 września 2013 r. działa od momentu rozpoczęcia postępowania w danej instancji, czy też od chwili rozpoczęcia rozprawy przez sąd w składzie wyznaczonym według przepisów obowiązujących przed dniem 1 lipca 2015

roku. Ponieważ dokonywane dotychczas w orzecznictwie i piśmiennictwie prawniczym odmienne interpretacje znaczenia przepisu art. 30 wymienionej ustawy prowadzą się do różnego rozumienia znaczenia użytego tam zwrotu „sąd w dotychczasowym składzie”, sformułowane zostało zagadnienie prawne, jak na wstępie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego orzekającego w tej sprawie, spełnione zostały wszystkie przesłanki wynikające z przepisu art. 441 § 1 k.p.k., aby przekazać Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia przedstawione zagadnienie prawne. Wyłoniło się ono przy rozpoznawaniu środków odwoławczych wniesionych w niniejszej sprawie i ma ono znaczenie dla rozstrzygnięcia sądu odwoławczego. Co prawda zarzut nienależytej obsady sądu (za jaką należałoby uznać orzekanie przez sąd meriti w składzie jednego sędziego i dwóch ławników zamiast w składzie trzech sędziów) nie został podniesiony we wniesionych w tej sprawie środkach odwoławczych, jednakże tego rodzaju uchybienie, wymienione w art. 439 pkt 2 k.p.k., należy do tzw. bezwzględnych przyczyn odwoławczych i jego ewentualne wystąpienie Sąd Apelacyjny musi badać oraz uwzględniać z urzędu, zgodnie z przepisem art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 k.p.k. Przedstawione rozbieżności w orzecznictwie Sądów Apelacyjnych oraz odmienne poglądy wyrażane w piśmiennictwie prawniczym upoważniają do stwierdzenia potrzeby dokonania zasadniczej wykładni ustawy we wskazanym zakresie.

Na marginesie należy wspomnieć, że kolejna nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, dokonana ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437) ponownie zmieniła przepis art. 554 § 2 k.p.k. ustanawiając jako właściwy do rozpoznawania spraw, o których mowa w rozdziale 58 k.p.k., sąd okręgowy tym razem w składzie jednego sędziego. Jednocześnie art. 22 tejże ustawy zawiera przepis przejściowy o brzmieniu tożsamym z art. 30 ustawy nowelizacyjnej z dnia 27 września 2013 r. Przedstawione wątpliwości interpretacyjne będą więc dotyczyły dalszego quantum spraw zawisłych w sądach, co tym bardziej uzasadnia dokonanie zasadniczej wykładni ustawy we wskazanym zakresie w sposób zapewniający jednolitość orzecznictwa sądów powszechnych.

Z tych wszystkich powodów postanowiono przekazać do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sformułowane na wstępie.